

VARFÖR BLIR DET FISTLAR?

En fistel uppstår när fostrets huvud tryckt på för mycket. Vid långdragen förlossning kan vävnaderna sprängas sönder. Detta nya slags hål gör att flickorna inte kan hålla tätt, utan det rinner urin och avföring, eller både och, utan kontroll. Fistlar förekommer såklart inte bara i Etiopien, alla kvinnor kan få fistlar vid förlossning, men i Sverige åtgärdas de direkt. Afrikanska, fattiga kvinnor däremot har svårt att få hjälp av kunnig sjukvårdspersonal.

Amelia möter Dr Catherine Hamlin**Ängeln som syr ihop unga flickors trasiga underliv**

Deras barn dör i magen. Deras underliv går sönder. De får illaluktande fistlar och blir utstötta. På Fistulasjukhuset i Addis Abeba finns den 85-åriga doktor Hamlin som ger flickorna livet tillbaka. Amelia fick träffa en förebild som ägnat sitt liv åt de som ingen bryr sig om.

Mellan 45 minuter och några timmar kan det ta för doktor Hamlins team att reparera ett skadat underliv. Här fick jag vara med och se hur det går till. Doktor Hamlin hade självklart frågat flickan om det var okej. Alla på sjukhuset vet att Catherine Hamlins sjukhus drivs av gåvor och därför måste journalister få lov att komma och beskriva hennes arbete.

vänd

● Första gången jag hörde ordet fistel var för mer än tio år sedan. Det var i ett radioprogram. Att få en fistel är ett illaluktande underlivsproblem, en förlösningsskada. Man sa också att det finns en mycket enkel operation som kunde återställa flickorna. Det var bara det att i ett land med svält och nöd, med korruption och krig, och där 80 procent av befolkningen bor på landsbygden och knappt har vatten, inte kan läsa, var det förstas självklart att ingen skulle satsa sjukhusvård på små flickors underliv.

henne. Tio år senare fick jag chansen när M-magasin tillsammans med Unicef var i Etiopien för att bland annat skildra barnarbete.

1998 publicerade tidningen amelia den första artikeln om Fistulasjukhuset i Sverige, inspirerad och gripen av radioprogrammet om Dr Hamlin och hennes arbete för de utstötta flickorna, och allt sedan dess har tidningen stött sjukhuset med artiklar och julkortspengar (i stället för julkort har tidningen amelia satt in dessa pengar på deras postgirokonto).

Varför, frågar jag, blir det så stora skador? Svar: Fattigdom, flickorna gifts bort för tidigt. De är inte färdigväxta. Undernäring. Avlägsnandet av det döda barnet görs klumpigt. Usel infrastruktur, inga vägar, inga sjukhus på landet, inga barnmorskor. Yeshi och tusentals andra får både hopp och hjälp här.

Men det fanns ett undantag – doktor Catherine Hamlin. Det var henne radioprogrammet handlade om. Hon och maken Reginald – båda gynekologer från Australien – gjorde det som helt förändrade de här flickornas liv: De skapade ett sjukhus utanför Addis Abeba i Etiopien – Fistulasjukhuset. Varje dag sydde de ihop flickors såriga underliv, berättade hon i radion.

Allt sedan dess har jag velat träffa

Jag, fotografen Håkan Elofsson och Lena Tallberg från M-magasin kommer till Catherine Hamlins livsgärning, Fistulasjukhuset på Jimma Road utanför Addis Abeba. Överallt kisspölar, unga flickor i färgrika sjalar, blommande azaleor, hibiskus och bougainvillea – och i ett hörn några flickor som sitter och ljudar. För samtidigt som de är här för att opereras av doktor Hamlin och hennes team får de också lära sig alfabetet och gärna några bibelord.

De sitter ute på gräsmattan i trädskuggan för det visade sig snabbt att ideliga kisskvättar mot hårt golv störde koncentrationen. Det är inte precis Karolinska sjukhuset.

Inne i sjukhuset ligger sängarna tätt med allvarliga flickor i åldrarna 14–29 år. Alla har de mist sina barn. Alla har de blivit hopsydda eller väntar på att bli det, och alla bär på fruktansvärda minnen av hur deras förlösningar har gått till. I Etiopien går det en barnmorska på 400 000 invånare. Varje dag föreläser personalen för de unga flickorna om familjeplanering och varför de fått fistlar. De berättar också om flickornas rättigheter. Alla dessa unga kvinnor blir förstas ambassadörer, de lär sig argumentera och de vet att de ska begära att få gå i skolan. De får också veta att nästa gång de ska föda måste de komma tillbaka till sjukhuset eller i god tid uppsöka närliggande häloscenter. För de kommer aldrig mer att kunna föda normalt.

Låt oss börja från början. Yeshis historia är väldigt lik de andras. Hon var ungefär elva år när hon blev bortgift (i dag är det förbjudet att ta så unga brudar, 15 år är mer praxis även om lagen säger att de ska vara 18). De första åren hjälper hon till hemma hos svärmor, sover inte med mannen, som är ungefär 25. När hon börjar menstruera flyttar hon ihop med sin make. Ett par år senare blir hon med barn. När värkarna börjar, kommer de lokala hälsokunniga kvinnorna för att hjälpa henne, men efter 48 timmars förlösningssarbete ger de upp. Den stora bebisen i den lilla kvinnan kommer inte ut. Yeshi är dessutom försvagad av för lite mat, det är ju alltid hon som får vänta till sist och ta resterna.

Till sist försöker de få ut det döda barnet för att klara Yeshis liv. Detta sker på ett så fruktansvärt sätt att flickan spricker nedtill. Efter det kissar och bajsar hon på sig och får flytta ut till en hydda för sig själv för att hon inte kan hålla tätt och dessutom luktar illa eftersom hon läcker konstant. Där bodde hon i många år innan hon fick reda på att det fanns ett ställe som kunde hjälpa henne. Hennes pappa sålde en get och Yeshi lyckades

des ta sig till Fistulasjukhuset.

Ingen patient på sjukhuset betalar någonting. Här opereras 2 500 flickor per år, och man räknar med att i Etiopien finns cirka 40 000 drabbade kvinnor.

Några av patienterna som blir kvar lärs upp till sjukvårdsbiträden, får jobba i köket eller städa – man försöker på olika vis hjälpa kvinnorna. Här handlar det inte bara om att sy ihop och sen adjö.

Det är enkelt, funktionellt och skinnande rent i operationsrummet. Fyra flickor opereras samtidigt, det är som ett löpande band. Alla läkare är utbildade av doktor Hamlin. Hon har fått lov av den etiopiska medicinalstyrelsen att hålla en kortare läkarutbildning som går ut på att de blir experter just på fistlar. Utbildningen tar tre år. Det – och en bra lön – är ett sätt att hålla kvar läkarna, för kruxet är annars att färdigutbildade, etiopiska läkare gärna drar till ett västland. Fistel-läkarna har inte samma möjligheter att ta jobb utanför.

Jag får stå bakom doktor Hamlin när hon opererar. Jag ser när hon syr ihop en illa skadad urinblåsa. Operationen tar cirka 45 minuter. Sex stygn utanför, fyra inuti. Den här flickan var ett lindrigt fall, berättar Hamlin. En del operationer kan ta flera timmar. Catherine Hamlin är 85 år och utan darr på hand syr hon tillsammans med sitt team flera flickor om dan. Det blöder och blöder, torkas och torkas.

Flickan har stora rädda ögon och försöker följa vad sjukhuspersonalen gör, men inte ett ord kommer över hennes läppar, hon är dödstyst. Hon vet det nu, snart är det slut på förnedringen, lukten, läckandet. Att hennes skador gör att hon aldrig mer kan föda på naturlig väg bryr hon sig inte om. Helst vill hon inte ha en man över huvud taget mer. Men nu ska hon sova, och i 14 dagar får hon vara kvar utan att något händer med henne.

– Jag hoppas att jag aldrig måste gifta mig, säger en nyss ihopsydd flicka, som ligger i sängen bredvid.

Hennes skador var väldigt allvarliga. Hon är 17 år och hennes förtroende för män är inte särskilt stort. Hon blev

Innan operationen får flickorna bo i gästtrum upp till åtta dagar, och efter operationen får de vara kvar minst 14 dagar till. De flesta är analfabeter och får några bokstäver med sig på vägen. Lusten att få gå i skola är stark, men för de allra flesta väntar ett annat, mycket hårdare liv, dock slipper de i alla fall att läcka.

bortförd och våldtagen. Och snart ska hon försöka argumentera mot sin pappa. För hon har lärt sig att våga säga nej. Hon vill gå i skolan och har nu lärt sig några bokstäver.

– Jag tänker absolut inte gifta mig. För jag vill verkligen inte det, säger hon med eftertryck.

Men så blir det förmodligen ändå. Hennes pappa kommer att gifta bort henne, men hennes attraktionsvärde på kärleksmarknaden är inte så stor. Men lite kan han nog alltid få för henne. Dessa unga kvinnor blir de gamla människors fruar. De som av olika skäl inte heller är helt attraktiva på giftasbörser. En kvinna som städar och som man kan ha som lastdjur behöver alla män. För det är många kvinnors lott i Afrika, att sköta hemmet, hämta ved och vatten, vilket kan vara både

långt och tungt.

– Vi kunde inte överge de här flickorna, säger Catherine Hamlin till oss när vi slår oss ner i hennes lilla kontorsrum där hunden Bonnie också trängs.

– Så vi bestämde oss för att stanna och bygga det här sjukhuset. Vi fick mark av kejsare Haile Selassie och sedan dess har sponsorer från i första hand USA, Australien och England sett till att tusentals glömda och utstötta flickor fått ett liv tillbaka.

När Catherine Hamlin talar om sin livsuppgift så glöder den annars så vita och skira damen. Hon och hennes man, båda djupt troende, kom till Addis Abeba från Australien 1959.

De hade svarat på en jobbannons: ”Gynekologer sökes till Addis Abeba för att bygga upp en skola

vänd

Vill du hjälpa till?

Fistulasjukhuset är helt beroende av privata gåvor. Du kan sätta in pengar på plusgiro 90 02 96-5 eller bankgiro 900-2965. Vill du skicka begagnade strumpbyxor, som alltid behövs för att hålla upp bandage och lindor, kan du vända dig till Stiftelsen Fistulasjukhuset så berättar de hur du ska göra. Läs mer på fistulasjukhuset.se eller ring 08-612 28 20. Sedan gör flickorna vackra mattor av strumporna som de säljer och får in mer pengar till verksamheten.

”Det är vi som är vinnarna för ingen man vill ha oss”

Fistulasjukhuset är inte bara kisspölar och smärta – här finns också en fantastisk trädgård med fuchsior, azaleor och bougainvillea. "Ögat måste också få näring", säger doktor Hamlin.

Kvinnan är 85, tänker jag, och jag vet att den dagen hon inte längre kan föra in en nål och sy med stadig hand tror jag att den Gud hon gärna refererar till kommer att bereda henne en plats på första raden på himlens parkett.

forts **för barnmorskor." Där upptäckte paret fistel-problemet som ingen brydde sig om och började med en liten klinik som i dag blivit det omtalade Fistulasjukhuset.**

I dag är Catherine Hamlin välkänd bland annat från Oprah Winfreys tv-show. Oprah har också bekostat ett av husen där flickorna bor i väntan på operation och är alltfört en av de stora donatorerna. Doktor Hamlins man, som dog 1993, ägnade mycket tid åt att åka runt och skaffa sponsorer. I dag åligger det Catherine att samla in pengar till sjukhuset. Det är lite tungt, erkänner hon, som hellre är i Addis hos "sina flickor".

Hon har en son som också är läkare men som har egna mål. Men Catherine har förstås redan utsett sin efterträdare, någon som tar över när hon inte längre orkar och kan. Han heter Mark Bennett, är också från Australien och har tidigare varit chef för en förlossningsklinik i Egypten. Hans fru Annette utbildar blivande barnmorskor.

– Det är helt nytt. Vi ska förse detta stora land med barnmorskor. Men dessa kvinnor får inte utbilda sig om de inte först skriver på att de ska vara verk-samma just på landet och inte i stan. Det är kö till utbildningen! berättar Catherine.

– Våra patienter är de fattigaste av de fattiga, övergivna av sina män och utstötta av familjerna, de anses obrukbara och stinkande och får inte längre bo i familjen.

– Allt är gratis för dem här och vi betalar deras hemfärder plus resa för återbesök hos oss. Om de inte kan återvända hem försöker vi ordna något slags inackordering i andra familjer.

En del blir så skadade av sin förlösning att de måste ha stomipåse. Dessa kvinnor är helt ointressanta på giftasmarknaden och kallas "kronikerna". I stället kan de bo på Desta Mender, ett sagolikt ställe, en oas, där de bor och arbetar och lär sig olika yrken, som äppelodlare, trädgårdsmästare eller sömmerska. Målet för dem är inte att gifta sig utan att bli självförsörjande.

När de är flygfärdiga ska de lyfta och lämna plats åt andra stomipatienter. Hittills har 20 kvinnor lämnat Desta Mender.

– Det är vi som är vinnarna, säger de när vi är där och hälsar på, för ingen man vill ha oss. Vi klarar oss själva. Vi har fått självkänsla och ett yrke. Vad ska vi med en man till?

– Bland de lyckligaste ögonblicken i mitt liv är när våra före detta patienter kommer till oss i god tid innan de ska föda sitt nästa barn och vi då kan förlösa dem här med kejsarsnitt. Att de äntligen får vara med om att få ett levande barn på ett tryggt sätt!

– Och bland de mer olyckliga ögonblicken är när flickorna åker härifrån hämtade av sina pappor. De vet att de blir bortgifta igen, med någon man de är rädda för. De bönar och ber om att få stanna kvar och hjälpa till att städa. Men vi kan ju inte behålla fler än de vi redan har.

– Alla pappor är inte lika hårda, tack och lov! säger Doktor Hamlin och tillägger att vi måste tro på godhet. ●

”Hon vet att snart är det slut på lukten, förnedringen, läckandet”